

car tothom pronuncia *tibéyč*, escrit des d'antic *Tibenig* (= *Tibeng*); i el gentilici no és de cap manera *tivenysenc sinó *tivenxà*, o sigui *tibeyčà*, d'acord amb la base pre-romana *TIBENTIUM*, amb tractament mossàrab de -NTI- com a *nč*

Tixaire, tixaire, formes dialectals de *teixidor*

+TMESI, terme de gramàtica i retòrica greco-llatina, avui usat també pels lingüistes, per expressar la intercalació d'un altre mot entre els dos membres d'una paraula composta, p. ex. cat. ant. *acabar-s'ha* en lloc de *s'acabarà* (< *acabar-ha*); «contra, diríem, venir ---» en lloc de *contra-venir diríem*. Del gr. *τμήσις* 'acció de tallar en dos', abstracte de *τέμνω* 'jo parteixo'. □ 1.ª doc.: «*temezi*, figura» c. 1390, Aversó, *Torcimany* I, 327.

To, V. tendre v.

Toaleta, V. tela Toat, V. tou +*Tob* es va usar molt en el S. XIX i princ. del XX per a una banyera de metall transportable, ampla i de vores poc fondes (la recordo en ús a casa meua fins prop de 1920; en una carta familiar de Coromines, casat de poc: «el quarto de rentar-se presenta 'l *top*, menjat, i el lavabo de casa» 1903); de l'angl. *tub* 'cubell de bugada, gros receptacle per a líquids', d'etimologia inconeguda, probablement germànica.

Toba, V. tou Tobell (cat.?) 'turmell', V. TOBILLO (DCEC) *Tobera, V. tovera* (TOU) *Tobogan*, de l'angl. *toboggan* (pron. *tobāgan*) 'trineu de forma allargada per lliscar rostos avall', mot d'origen indoeuropeu (ja en ús cat. abans de 1910) *Tobot, V. tobot* (TOVA) *Toc, V. tocar i tòt* (TUTA)

TOCA ant. 'peça de roba que embolcava la testa, ara usada per les monges i abans per les dones espanyoles en general (també per musulmans espanyols)', mot poc antic i no gens arrelat en la nostra llengua antiga, segurament manllevat del castellà, on és antiqüíssim, igual que en gall.-port. *touca* i basc antiquat *tauka/taika*; des del cast. el mot es va difondre amplament per les llengües europees, potser també cap a l'àrab, on coincidia amb el mot d'origen oriental; les formes hispàniques postulen de concert una base antiga TAUCA (documentada en els Ss. XI-XIII), d'etimologia incerta car encara es dubta entre un origen pre-romà ibero-hispànic i suposar-lo provinent del persa *fāq* que ha designat lligadures molt diverses (xal, tiara etc.), per conducte de l'àrab, on és mot sense arrel semítica; en conjunt és menys difícil que la procedència sigui hispànica, vista l'antiguitat i arrelament de la documentació respectiva, l'escassa coincidència en els sentits, la forta dificultat fonètica, i la facilitat amb què en mots tan breus es produeixen meres coincidències. □ 1.ª doc.: 1413 cat.; 1081 cast.; port. *tauca* 1070, *touca* 1180.

El problema etimològic va ser estudiat a fons en el DCEC/DECH v, 516-520. No s'hi ha aportat de llavors ençà cap novetat, car ja es va tenir en compte la

doc. del S. XV que per al cat. porta el *DAG.*, i a la qual *AlcM* només ha afegit una disposició de 1413, que a penes pot ensenyar res que no se sabés: «manam que negun juheu o juhia no port --- vestedures de drap de scarlata --- ni les dites juhies no goson portar or en los vels ni *toques* que portaran, e qui lo contrari farà, perda --- les robes --- fins a la camisa» (reglament mall., Villanueva, *Vi. Lit.* xxii, 263.26).

El conjunt de l'estudi lexicològic conduïa ja en el meu treball de 1951 a la conclusió que el mot era fonamentalment propi només del cast. amb els seus dialectes, i del portuguès (amb galleg), i antic en basc, i que des d'Espanya s'havia estès a les llengües del grup gallo-romànic (cat., anglès i britònic inclosos); quasi segurament (o almenys sense gaire aportació germànica) als dialectes italians (S., N. etc.) i it. literari antiquat; i probablement també amb alguna expansió cap al domini àrab, on venia a coincidir bastant amb un mot d'origen oriental, de significats semblants però distints. És bastant segur que la coincidència amb l'a-alemany ant. *tuohh* (al. *tuch*, probable longob. *rōh*) 'drap, peça de tela' és casual, donat el poc cos fonètic i analogia imperfecta dels significats.

A penes s'hi pot aportar cap novetat. Ben mirat, ara ens acabem de convèncer que la semblança amb el mot oriental no és menys imperfecta; l'examen directe de la gran monografia de Dozy (*Dictionnaire des Vêtements Ar.*, 280-291), les dades del qual ja s'havien tingut en compte, a través de les obres posteriors, i definitives de Dozy, res no hi aporta de nou (veg. allà, especialment p. 286, les descripcions de la *tāqiya* segons el Maqrizí i els altres egipcis) i ja en aquesta obra el mateix Dozy subratlla, p. 280, les diferències entre els objectes designats pel mot oriental i l'espanyol.

Tāqiya, en efecte, és la forma més estesa en àrab, encara que hi ha també el més primitiu *tāq* amb significats no gaire allunyats. No està enterament establert que el mot sigui d'origen irani en àrab, i no a la inversa (o almenys una altra convergència) però els arabistes mateixos ho creuen, l'arrel a penes existeix en àrab; les dades de les fonts arcaïques, val a dir ja potser dels Ss. VII-X, són poques i només, o sobretot, de caràcter denominatiu, a base del subst.; i quant al persa sembla haver-hi base radical ben suficient en l'element indoeuropeu (Horn, *Grundr. d. npers. Etym.*, §§ 368, 31, 373; Pok., *IEW*, 1059.19). Les dificultats fonètiques per a un origen àrab serien també considerables.

Segurament s'han de mirar com invencibles, tenint en compte l'antic diftong AU unànime de les antigues formes hispàniques. *AlcM* allega el plural àrab, però malament, car aquest no és *tāyaqī, com dona a entendre, sinó *taūāqī* (Dozy, *Vét.* 280, *Suppl.* II, 71b), i en aquestes condicions fonètiques l'accent no es pot traslladar en àrab vulgar (és només un dels plurals possibles; també *tiqān*). Que la documentació catalana es refereixi a jueus i moros, i no a cristians, no importa en absolut, puix que en cast., port. i basc, on el mot és més genuí, és quasi tota de gent i coses cristianes.